

۱۳۹۰۱۷

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی

عنوان:

بررسی رابطه امید و موفقیت تحصیلی دانشجویان
دانشگاه شهید بهشتی

استاد راهنما
سرکارخانم دکتر زهرا صباغیان

استاد مشاور
جناب آقای دکتر محمود ابوالقاسمی

اساتید داور
جناب آقای دکتر محمد یمنی
جناب آقای دکتر غلامرضا شمس

دانشجو
نسرین ابراهیمی

آبان ماه ۱۳۸۹

۱۳۸۹/۱۰/۱۹

IRANDOC

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

۱۴۹۰۸۷

تقدیم به بزرگ مردان زندگی؛

پدرم که الگوی تلاش و بزرگ‌ترین مشوق زندگی من شد؛

پدر، محسرم که با حمایت‌های بی‌دریغ پدرانه‌اش راه را برایم هموار ساخت؛

و، محسرم مهدی که با صبر بی‌مثالش مرا یاری‌گر بود.

و تمام کسانی که دوستان دارم و وجودشان برای من امید زندگی آینده است.

تقدیر و سپاس

پروردگارا!

تو را سپاس که همواره سایه حمایت را بر سرم افکندی و هیچ‌گاه تنه‌ایم نگذاشتی؛ و همواره بر من بخشیدی حتی زمانی که شایسته رحمت نبودم و از آن جمله بود فرصت دوباره آموختن.

و با تقدیر و تشکر از کلیه عزیزانی که به هر نحو در انجام این امر مرا یاری‌رسان بودند: از استاد گرامی، متعهد و آگاهم سرکار خانم دکتر صباغیان که با دقتی بی‌نظیر و نگاهی ژرف، در مدتی کوتاه درس سال‌ها را به من آموخت.

از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر ابوالقاسمی که با روی گشاده همواره پذیرای سؤالاتم بود و نمونه به تمام استادی دلسوز برای من بود.

و با سپاس از آقای دکتر یمنی و آقای دکتر شمس که کار بنده را مورد نقد عالمانه خود قرار دادند؛ و تمامی اساتید دانا و گرانبگانه‌ای که در طی دوره تحصیلی از محضرشان کسب فیض نمودم.

نسرین ابراهیمی - ۱ آبان ماه ۱۳۸۹

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی رابطه امید به آینده با میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی در دو دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد انجام گردید؛ تا از این طریق رابطه دو متغیر امید و موفقیت تحصیلی و همچنین زیر مجموعه‌های این دو متغیر با یکدیگر مورد مطالعه قرار گیرد؛ برای همین منظور، جامعه آماری این تحقیق، کلیه دانشجویان فعال (مشغول به تحصیل) کارشناسی و کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی در سه رشته علوم انسانی، فنی-مهندسی و علوم پایه، که تا نیمسال دوم ۸۹-۱۳۸۸ در این دانشگاه مشغول به تحصیل بودند را دربرگرفت. از تعداد کل این دانشجویان که ۱۰۴۲۷ نفر بودند، بر اساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی و استفاده از جدول مورگان، تعداد ۳۸۱ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش برای سنجش میزان امید، پرسشنامه استاندارد «مقیاس امید در عرصه‌های خاص بزرگسالان» و برای موفقیت تحصیلی، معدل واحدهای گذرانده شده دانشجویان ملاک سنجش قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آزمون‌های T گروه‌های مستقل، تحلیل واریانس چندمتغیره، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره (چندگانه) به روش گام به گام و آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش؛ بین دو عامل امید و موفقیت تحصیلی رابطه معنادار بدست آمد ($p \leq /0.02$, $F=1176$). همچنین نتایج نشان داد که بین میزان امید دانشجویان در عرصه‌های مختلف با رشته تحصیلی آنان در سطح $\alpha=0.05$ رابطه معنادار وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از این بود که بین میزان امید در دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد با یکدیگر در سطح $\alpha=0.05$ تفاوت معناداری وجود داشت ($\mu_1 \neq \mu_2$). بررسی نتایج این امر را نیز نشان داد که بین میزان امید در عرصه خانوادگی ($p \leq /0.46$, $F=108$) و میزان امید در عرصه تحصیلی ($p \leq /0.01$, $F=372$) با موفقیت تحصیلی رابطه‌ای معنادار وجود دارد. در سایر موارد از جمله امید در عرصه‌های شغلی، اجتماعی، روابط رمانتیک و اوقات فراغت رابطه معناداری مشاهده نشد. همچنین نتایج نشان داد که بین میزان امید با ویژگی‌های دموگرافیک دانشجویان (سن، جنس، وضعیت تأهل، بومی و غیربومی بودن) رابطه معناداری وجود ندارد. در نهایت نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد که از بین شش عرصه مطرح شده در زمینه امید، امید در عرصه تحصیلی ($F=51.148$) (= بیشترین رابطه را با موفقیت تحصیلی داراست.

واژگان کلیدی: امید، موفقیت تحصیلی، دانشجویان.

چکیده

فصل اول: کلیات پژوهش

۲	مقدمه
۴	بیان مسئله
۸	اهمیت و ضرورت موضوع
۱۱	اهداف پژوهش
۱۲	سؤالات پژوهش
۱۳	متغیرهای پژوهش
۱۳	بیان مفاهیم و تعاریف عملیاتی
۱۵	محدودیت‌های پژوهش

فصل دوم: ادبیات پژوهش

۱۷	مقدمه
----	-------

بخش اول: مبانی نظری

الف) امید

۲۲	(۱) مفهوم امید
۲۳	- مفهوم ناامیدی
۲۳	- مشخصات افراد امیدوار
۲۴	- مشخصات افراد ناامید
۲۵	(۲) شناخت امید
۲۷	- ناامیدی و زیان‌های آن
۲۸	(۳) نظریه‌های امید
۲۸	- نظریه آکویناس درباره امید

۲۹	- نظریه امید استوتلند
۳۰	- نظریه بند و همکاران
۳۰	- نظریه انتظارگرایی
۳۱	- نظریه امید اسنایدر
۳۵	تفکر هدف
۳۶	آیا امید یک هیجان است؟
۳۷	آیا نظریه امید شناختی است؟
۳۸	(۴) مؤلفه‌های امید
۳۸	● هدف
۳۸	● افکار راهیابی
۳۹	● تفکر عاملانه
۳۹	تأیید عملی مدل اسنایدر
۳۹	● امید و بازخورد منفی
۴۰	● امید و تعدد اهداف
۴۰	● امید و ترجیح اهداف مشکل
۴۰	● امید و دستیابی به اهداف
۴۱	امید؛ بسته شناختی
۴۲	امید؛ یک نظام سلسله مراتبی
۴۴	کیفیت امید
۴۵	مروری انتخابی بر نظریه‌های مطرح امید
۴۶	مقایسه نظریه امید با سایر نظریه‌ها
۴۶	رشد امید
۴۷	- مهم‌ترین عوامل در رشد امید، دل‌بستگی و چالش
۴۸	امید درمانی
۴۸	وجه تمایز امید از مثبت‌نگری و منفی‌نگری
۴۹	(۵) عوامل مرتبط با امید
۴۹	۱-۵ امید و هیجان‌های مثبت
۴۹	۲-۵ خوش بینی
۴۹	● تعریف خوش‌بینی
۵۰	● شناخت خوش‌بینی

- خوش‌بینی و امید ----- ۵۱
- خوش‌بینی، امید و سلامت ----- ۵۲
- پایه‌های عصبی-زیستی خوش‌بینی و امید ----- ۵۳
- ۳-۵ رابطه امید و شادی ----- ۵۳
- ۴-۵ ارتباط امید با هوش ----- ۵۴
- ۵-۵ تأهل و امید ----- ۵۵
- ۶-۵ دین و امید ----- ۵۶
- ۷-۵ تأثیر خانواده بر امید فرزندان ----- ۵۶
- ۸-۵ سایر عوامل مرتبط با امید ----- ۵۷
- امیدواری در اسلام ----- ۵۹
- (ب) موفقیت تحصیلی** ----- ۶۱
- (۱) تعاریف موفقیت تحصیلی ----- ۶۱
- دانشجوی موفق خود را چگونه می‌بیند؟ ----- ۶۳
- دانشجوی ناموفق چگونه به خود می‌نگرد؟ ----- ۶۵
- (۲) عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی ----- ۶۶
- (۳) موفقیت تحصیلی و امید ----- ۶۷
- بخش دوم: پیشینه پژوهش** ----- ۶۸
- جمع‌بندی ----- ۷۴

فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش

- مقدمه ----- ۷۷
- روش پژوهش ----- ۷۷
- جامعه آماری ----- ۷۸
- حجم نمونه و روش نمونه‌گیری ----- ۷۸
- ابزار جمع‌آوری اطلاعات ----- ۸۰
- پایایی پرسشنامه ----- ۸۲
- روایی پرسشنامه ----- ۸۳
- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ----- ۸۴

فصل چهارم: یافته‌ها و نتایج پژوهش

۸۶	مقدمه
۸۷	ویژگی‌های نمونه
۹۴	توصیف داده‌ها
۹۵	تحلیل سؤالات پژوهشی

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۰۹	مقدمه
۱۱۲	تبیین و تفسیر نتایج
۱۲۸	پیشنهادات پژوهشی
۱۲۹	پیشنهادات اجرایی

فهرست منابع

۱۳۰	منابع فارسی
۱۳۶	منابع انگلیسی

پیوست‌ها

۱۴۱	پیوست (۱) جداول آماری خروجی‌های SPSS مربوط به فصل چهارم
۱۵۶	پیوست (۲) پرسشنامه امید در عرصه‌های خاص بزرگسالان

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۶	جدول ۱-۲ مؤلفه‌های امید در سطح فردی
۲۵	جدول ۲-۲ مؤلفه‌های امید در سطح کلان جامعه
۴۵	جدول ۳-۲ مروری انتخابی بر نظریه‌های امید
۴۶	جدول ۴-۲ مقایسه مراحل مورد تأکید در نظریه‌های مقابله‌ای
۷۵	جدول ۵-۲ خلاصه پژوهش‌های انجام شده
۸۰	جدول ۱-۳ جامعه و نمونه آماری به تفکیک دوره و رشته تحصیلی
۸۲	جدول ۲-۳ هنجاریابی مقیاس امید
۸۳	جدول ۳-۳ تعیین آلفای زیر مقیاس‌های امید
۸۷	جدول ۱-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر جنسیت
۸۸	جدول ۲-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر سن
۸۹	جدول ۳-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر وضعیت تأهل
۹۰	جدول ۴-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر وضعیت دانشجو
۹۱	جدول ۵-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر دوره تحصیلی
۹۲	جدول ۶-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر رشته تحصیلی
۹۳	جدول ۷-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر معدل واحدهای گذرانده
۹۴	جدول ۸-۴ شاخص‌های توصیفی میزان اهمیت عرصه‌های مختلف امید
۹۴	جدول ۹-۴ شاخص‌های توصیفی میزان رضایت از عرصه‌های مختلف امید
۹۵	جدول ۱۰-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال اصلی
۹۶	جدول ۱۱-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال اول
۹۷	جدول ۱۲-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال دوم
۹۸	جدول ۱۳-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال سوم
۹۹	جدول ۱۴-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال چهارم
۱۰۰	جدول ۱۵-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال پنجم
۱۰۱	جدول ۱۶-۴ نتایج ضریب همبستگی پیرسون در مورد سؤال ششم
۱۰۲	جدول ۱۷-۴ نتایج مشخصه‌های چهارگانه F مربوط به تحلیل واریانس در مورد فرضیه هفتم
۱۰۳	جدول ۱۸-۴ نتایج آزمون تعقیبی شفه در مورد نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره در سؤال هفتم
۱۰۴	جدول ۱۹-۴ نتایج آزمون T گروه‌های مستقل در مورد سؤال هشتم

- جدول ۴-۲۰ نتایج آزمون تحلیل واریانس چند راهه در مورد سؤال نهم ----- ۱۰۵
- جدول ۴-۲۱ نتایج رگرسیون چند گانه مؤلفه موفقیت تحصیلی از روی مؤلفه های امید ----- ۱۰۶
- جدول ۴-۲۲ نتایج مربوط به ضریب تعیین پیش بینی مؤلفه موفقیت تحصیلی از روی مؤلفه های امید -- ۱۰۷
- جدول ۵-۱ اهمیت عرصه‌ها برای دانشجویان بر حسب اولویت ----- ۱۲۵
- جدول ۵-۲ رضایت دانشجویان از هر عرصه بر حسب اولویت ----- ۱۲۵
- جدول ۵-۳ عرصه‌های مرتبط با موفقیت تحصیلی بر حسب بیشترین رابطه ----- ۱۲۸

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۲	نمودار ۱-۲ رابطه امید، انگیزش و هیجان
۳۴	نمودار ۲-۲ نظریه امید اسنایدر
۳۵	نمودار ۳-۲ عوامل تحولی ابتدایی در شکل‌گیری تفکر امیدوارانه
۶۶	نمودار ۴-۲ مدل دیدگاه سیستمی
۸۷	نمودار ۱-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر جنسیت
۸۸	نمودار ۲-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر سن
۸۹	نمودار ۳-۴ درصد آزمودنیها به تفکیک وضعیت تأهل
۹۰	نمودار ۴-۴ درصد آزمودنیها به تفکیک وضعیت دانشجویان
۹۱	نمودار ۵-۴ درصد آزمودنیها به تفکیک دوره تحصیلی
۹۲	نمودار ۶-۴ درصد آزمودنیها به تفکیک رشته تحصیلی
۹۳	نمودار ۷-۴ توزیع نمونه‌ها از نظر معدل واحدهای گذرانده
۱۲۶	نمودار ۱-۵ رابطه امید کلی دانشجویان با سایر متغیرها
۱۲۷	نمودار ۲-۵ رابطه موفقیت تحصیلی و عرصه‌های مختلف امید به صورت مجزا

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

تربیت از جمله مسائل مهمی است که از دیرباز توجه معلمان و متولیان آموزش و پرورش را به خود مشغول ساخته است. در هر دوره‌ای دانشمندان و متفکران درباره تربیت، فعالیت‌های علمی و عملی داشته و در این زمینه، نظرات کاربردی مهمی ارائه داده‌اند. در منابع اسلامی بیش از هر امری، مسئله تربیت و سازندگی انسان به چشم می‌خورد و از امید همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تربیت انسان یاد می‌شود. امید یک حالت روحی و روانی برانگیزاننده‌ی انسان به کار و فعالیت است. به‌طور طبیعی، انگیزه بشر در کارهای اختیاری، امید به نفع، یا ترس از زیان است. امید که از معرفت و شناخت حاصل می‌گردد، اساس همه تلاش‌های مفید و پرتمر انسانی و نیز منشأ اصلاح امور در جامعه و رسیدن شخص به سعادت ابدی است؛ همان‌گونه که ناامیدی و قطع امید منشأ فساد و تبه‌کاری‌ها و منتهی شدن به شقاوت ابدی است. همین‌که انسان به آینده‌ای روشن امید داشته باشد، احساس نیکو و حالتی شاد به وی دست داده، باعث نشاط وی می‌شود و در او انگیزه کار و تلاش ایجاد شده، او را به فعالیت‌های صحیح زندگی وادار می‌کند. (داودی، ۱۳۸۳: ۴۵)

همیشه خردمند امیدوار نبیند بجز شادی از روزگار (فردوسی)

امید با آغاز زندگی بشری همراه است. ما امیدواریم به اهداف خود برسیم؛ رؤیاهای باشکوه‌مان به حقیقت پیوندد و خوشبختی رفیق راهمان باشد. فرد امیدوار فعال، پویا، سرزنده، شاداب و بانشاط است، اما فرد نومید، بی روح، بی نشاط، دلمرده و افسرده، پس می‌توان به این نکته تأکید داشت که امید نتایج و تأثیرات مهمی بر رفتار و کنش و حتی زندگی افراد دارد. امید به آینده و انتظار تحقق فردای بهتر، ریشه در یک ویژگی فطری دارد و آن کمال‌جویی انسان است. انسان همواره طالب رسیدن به مراتب بالاتر و دست یافتن به قله‌های پیشرفت و ترقی است. یکی از راههایی که برای رسیدن به این پیشرفت به آن دست می‌زند، تحصیل و ارتقاء سطح علمی به خاطر دستیابی به برخی از مزایا از جمله

امور رفاهی، شأن و منزلت اجتماعی، تعالی انسانی و غیره می باشد. بنابراین می توان گفت فرد در صورتی رنج و زحمت این کار را متحمل می شود که به آینده کار خود و تحصیل و نتایج آن که عاید فرد می شود، امید داشته باشد.

امید فرآیندی از تفکر راجع به هدف فرد، همراه با انگیزش برای حرکت به سمت هدف (عامل بودن) و نیز راههای رسیدن به آن هدف (راهیابی) است. اگرچه امید یک هیجان نیست اما یک سیستم انگیزشی شناختی پویاست. امید با افزایش امکان دستیابی به هدف دانشجویان را با تمرکز به موفقیت برای فائق آمدن بر مشکلات توانمند می سازد. (خلجی، ۱۳۸۶: ۱۰). این امر حاکی از یک رابطه‌ی بدیهی بین امید به آینده و موفقیت است؛ یعنی همان طور که امید به آینده انگیزه تلاش و کسب موفقیت را در فرد بوجود می آورد، متقابلاً دستیابی به اهداف و موفقیت‌ها نیز امید به آینده را در فرد تقویت می کند^۱، اما این که این رابطه از چه کم و کیفی برخوردار است نیاز به مطالعه بیشتری دارد. که در این تحقیق، سعی بر آن است که این مؤلفه‌ها و رابطه‌ی آنها مورد بررسی قرار بگیرد.

^۱ پژوهشی در همین راستا، توسط دکتر کمال درانی در زمینه بررسی نمادها و نشانه‌های امید در سال ۱۳۷۹ صورت پذیرفت که نتایج این پژوهش موفقیت را به عنوان دومین عامل تاثیر گذار بر امید معرفی نمود. در این پژوهش آمده است: امید نشانه موفقیت و موفقیت نماد امید است. گاهی بین امید و موفقیت رابطه‌ای علی برقرار است. لذا امید به مثابه دال و موفقیت مدلول آن است. (درانی، ۱۳۷۹، ص ۵۸)

بیان مسئله:

هر یک از ما به دنبال آرامش درونی، امیدواری و رضایت از زندگی هستیم. از اضطراب و تشویش گریزانیم. می‌دانیم دلهره و ناامیدی زندگی را تلخ و ناخوشایند می‌کند و از جانب دیگر رضایت از زندگی و امید، به آدمی نشاط و چالاکی می‌بخشد. اما در عصر اطلاعات و هزاره سوم علی‌رغم رشد جوامع و صنعتی شدن امور یکی از مشخصه‌هایی که در رفتار عموم مردم مخصوصاً جوانان وجود دارد، مسأله ضعیف بودن امیدنسبت به زندگی و آینده است. لذا از جمله موضوعات اساسی و مهم که یادآوری آن به افراد مخصوصاً جوانان بسیار ضرورت دارد، موضوع «امید» و امیدوار بودن به زندگی، حیات، فردای روشن، و ... می‌باشد. در حالی که بطور قطع این امر روشن است که امید بر افکار و هیجانات و دستاوردهای افراد تأثیر می‌گذارد، اما این امر کمتر در هسته توجهات نظری یا بررسی‌های علمی قرار گرفته است. مطالعه این امر بگونه‌ی وسیعی از سوی روانشناسان و نظریه‌پردازان رها شده و در اغلب اوقات فیلسوفان آن را به عنوان یک موضوع گذرا تلقی مینمایند؛ همچنین این مفهوم در مطالعات آکادمیک آموزش نیز غالباً مورد غفلت واقع شده است. (Halpin, 2001, p:393)

لازمه پیشرفت تحصیلی مناسب و زندگی موفقیت آمیز دانشجویان برخورداری از آرامش و امنیت خاطر در ابعاد زیستی، روانی و اجتماعی است. مشکلات مختلف دانشجویان نه تنها وقت و توجه مطلوب و مشارکت در فعالیت‌های آموزشی کلاس را کاهش خواهد داد بلکه بر چگونگی رشد شخصیت آنان نیز اثر می‌گذارد. وجود مشکلات گوناگون همچون مشکلات اقتصادی، خانوادگی، آموزشی، رفاهی و ... مانع اصلی ظهور تواناییها و استعدادهای بالقوه دانشجویان و شکوفایی اندیشه‌های خلاق است. در دوران جوانی، جوانان با مسایل مختلفی مانند انفجار جمعیت، بالا رفتن سن ازدواج، کمبود فرصت‌های شغلی، بحران‌های اخلاقی و ... مواجه هستند، بسیاری از جوانان ما تصویری روشن و مطلوب از آینده ندارند و

غرق آرزوها می شوند، چنین افرادی گرفتار انواع مشکلات روحی و روانی شده و چون نمی‌توانند به اهدافشان در زندگی برسند، امیدشان نسبت به آینده کم می شود.

امید به آینده‌ای روشن که معمولاً در منظر جوانان کشورمان راهیابی به دانشگاه و یا کسب شغل مورد نظر آنهاست، در ذهن بسیاری از جوانان ابهاماتی را ایجاد کرده است که این ابهامات متأسفانه علاقه-مندی به تحصیل و اهتمام به امور آموزشی و فعالیت از روی نشاط و امیدواری را در نزد آنان تا حدودی به سستی سوق داده است. (عصاره، ۱۳۸۰: ۵۱).

گرچه همواره اینگونه انتظار می‌رود که قشر دانشجو یکی از پرنشاط‌ترین و پرشورترین اقشار جامعه باشد و انتظار بر این است که محیط دانشگاهی محیطی پرنشاط، فعال و پویا و خلاق باشد که براساس تحقیق درانی (۱۳۷۹) مکانهای تحصیلی و آموزشی رتبه اول را در بین مکان‌های امیدوارکننده دارا می‌باشند و این مکان‌ها به مثابه عامل موفقیت و امیدبه‌آینده و اشتیاق به زندگی مطرح می‌شوند؛ اما آیا واقعیت امر چنین است؟ یکی از معضلاتی که امروزه گریبان دانشگاه و دانشجویان آن را گرفته است ورود افرادی با انگیزه و با نشاط و پرنرژی به دانشگاه و خروج افرادی بی انگیزه و ناکارآمد است (فدایی-نائینی و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۴)، (توکل، ۱۳۷۸: ۲۳)، که دیگر اثری از آن همه رؤیاهای اولیه‌ی زمان ورود به دانشگاه در آنان دیده نمی‌شود. نمی‌توان گفت این معضل گریبان‌گیر تمام دانشجویان، دانشگاه‌ها و رشته‌ها است؛ چه بسا این مسئله در برخی رشته‌ها نمایانتر از سایر رشته‌ها، یا برخی دانشگاه‌ها بیشتر از سایر دانشگاه‌ها باشد (نورشاهی، ۱۳۷۵: ۹۲ و ۹۳).

باید توجه داشت که موفقیت تحصیلی دانشجویان نیز به عوامل مختلفی بستگی دارد که از آن جمله می‌توان به عوامل فردی، اجتماعی، تحصیلی، آموزشی، روان‌شناختی اشاره کرد. بررسی این عوامل و تعیین میزان سهم هر کدام در پیشرفت تحصیلی به تعیین راهکارهایی در جهت شناخت عوامل مؤثر در موفقیت و افت تحصیلی منجر می‌شود و این به برنامه‌ریزان آموزشی کمک می‌کند تا عوامل مثبت

تأثیرگذار را بهبود بخشند و از تأثیر عوامل منفی بکاهند. فریری^۱ به نقل از (Handriks,2001:54)، از مفهوم امید به عنوان یک مؤلفه کامل‌کننده تحصیلات عالی دفاع می‌کند و خواننده‌هایش را با درک امید آشنا می‌کند. با بیان این که امید نه یک هیجان ثابت و مانا است و نه یک هیجان مفرد، بلکه یک نیروی فعال و پویا است که برای موفقیت در شرایط دشوار تحصیلی و فرآیند علم‌آموزی یک امر ضروری است و بالعکس ناامیدی یک پدیده واقعی است که به وسیله اجبارهای اقتصادی، تاریخی و اجتماعی ظلم و جور ایجاد شده است و در فقدان دانش انتقادی از واقعیت تشدید می‌شود. امید به ما کمک می‌کند تا واقعیت وجودی آدمی را درک کنیم. به بیان دیگر امید یک ضرورت است؛ اگر چه به تنهایی کافی نیست و به تنهایی موجب موفقیت نمی‌شود اما بدون آن نیز تلاش‌ها ضعیف و ناکارآمد خواهند بود. امید با شناخت افزایش می‌یابد، امید یک نیاز هستی‌شناسی است و برای بودن ما و دانستن ما امری ضروری است و تمام‌کننده معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی است. (خلجی، ۱۳۸۶: ۵).

پژوهشگران بر این باورند که امید برای مقابله با مشکلات و شرایط عدم اطمینان ضروری است و از آنجایی که امید برای سلامت روان انسان ضروری است پس مطمئناً امیدواری یک نیاز اساسی برای دانش‌آموزان و دانشجویان است. (parkins,1997). همان‌طور که قبلاً اظهار شده؛ تحقیقات نشان داده که امید یک پیش‌گویی‌کننده معتبر برای موفقیت‌های علمی است. (اسنایدر^۲، شری^۳، چیونز^۴، پلورس^۵، آدامز^۶ و ویکلون^۷، ۲۰۰۲، به نقل از (boldridge,2002: 13).

1- Freire

2-Snyder

3 -Shorey

4 -Cheavens

5 -Mann-Pulvers

6 -Adams

7 -Wiklund

دانشجویان با امید بالا نه تنها قادرند به گونه‌ای مؤثر راه‌های مدبرانه را در طول مسیر شناسایی کنند بلکه آن‌ها اغلب قادرند چندین راه را برای دستیابی به اهدافشان ایجاد کنند و اغلب تمایل دارند رویکردهای جدیدی را امتحان کنند. (تیرنی^۱، ۱۹۹۵ به نقل از Boldridge, 2002: 13). این توانایی زمانی سودمند است که یک راه مسدود و با مانع برخورد کند، در این صورت توانایی مذکور به فرد اجازه می‌دهد دستیابی به هدفش را از طریق راه‌های دیگر ادامه بدهد. (رند، ۲۰۰۰ به نقل از Boldridge, 2002: 13). ولی در مقابل آن دانشجویانی که دارای امید پایینی هستند، اغلب به یک رویکرد می‌چسبند و زمانی که با مانعی برخورد می‌کنند؛ تلاشی از طریق راه‌های دیگر انجام نمی‌دهند. (میشل، ۲۰۰۰؛ اسنایدر، ۱۹۹۹ به نقل از Boldridge, 2002: 13)

همچنین دانش‌آموزانی که امیدواری بالایی دارند، هدفهای والاتری دارند و می‌دانند چگونه تلاش کنند تا به این هدفها دست یابند. همچنین باید به این نکته نیز توجه داشت که، در میان دانش‌آموزانی که استعداد یکسانی دارند آنچه آنها را از لحاظ موفقیت تحصیلی متمایز می‌کند، امید است. (Goleman, 2005: 22).

با توجه به تأثیر امید بر تمام ابعاد زندگی انسان از جمله تحصیل و موفقیت یا عدم موفقیت در آن این سؤال در ذهن محقق شکل گرفت که رابطه امید و موفقیت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه‌ها از چه کم و کیفی برخوردار است؟ و میزان امید در بین دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی در چه سطحی قرار دارد؟ لذا وجود این سؤالات و برخی سؤالات فرعی دیگر در ذهن، محقق را بر آن داشت تا به چنین پژوهشی دست بزند.

اهمیت و ضرورت موضوع

جامعه‌ی امیدوار انسان‌های امیدوار تربیت می‌کند و انسان‌های امیدوار نیز جامعه‌ی رابه‌سوی پیشرفت سوق می‌دهند. بنابراین هر چه نشاط و امیدواری در جامعه به صورت پایدار وجود داشته و نهادهای آن جامعه برای آینده برنامه‌ی درازمدتی داشته باشند افراد جامعه امیدوار و شاداب در ساختن و توسعه آن می‌کوشند. از نظر نورمی^۱ امید به آینده از این جهت دارای اهمیت است که انگیزه‌های قوی در تصمیمات فعلی اشخاص به وجود می‌آورد. اگر امید به آینده را از انسان بگیریم، او سرنوشتی جز سکون، رکود و تباهی نخواهد داشت. امید به آینده به زندگی فرد معنا و مفهوم می‌بخشد و انگیزه‌های قوی در او ایجاد می‌کند تا برای رسیدن به خواسته‌هایش تلاش و کوشش مضاعف داشته باشد. لذا باید به این نکته توجه داشت که اگر افراد یک جامعه و خصوصاً جوانان دچار ناامیدی شوند، آن جامعه دیر یا زود به افول و تباهی می‌رود، زیرا افراد ناامید در آن جامعه هیچ انگیزه‌ای برای کار و تلاش بیشتر ندارند و این هم برای خود فرد و هم برای جامعه چون زهری کشنده می‌باشد. (فاضل زاده، ۱۳۸۵: ۳ و ۴)

توجه به ضرورت و اهمیت امید به آینده تا آنجاست که در بین رؤوس برنامه‌های دولت به بحث تقویت امید به آینده قشر دانشجویی توجه شده است و این امر در راهبردهای آموزشی برنامه کلان دولت نهم اینگونه آمده است:

- «شکوفایی استعدادهای فطری در سایه تربیت دینی، تقویت روحیه نشاط و امید با طراحی نظام یک پارچه آموزشی.» (سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی)

در راهکارهای علمی و فناوری در برنامه دولت نیز اینگونه آورده شده است: «توسعه و ارتقای سطح بهداشت روانی محیط‌های دانشگاهی و گسترش و تعمیق معرفت دینی در بین دانشجویان با شیوه‌های

^۱- Nurmi